

Over Chineesche Poëzie

99

door G. Kamphuis

ER is zeker geen cultuur op de wereld zoo oud als de Chineesche. Sedert duizenden jaren volgde de eene dynastie op de andere, woedden oorlogen, teisterden overstromingen en hongersnooden de landen en verontrustten burger- en godsdiensttwisten het volk, maar steeds is er een continuë ontwikkeling in het geestelijk leven der inwoners van het Hemelsche Rijk geweest. Talloos zijn de voor ons, Westerlingen, vreemde namen van koningen, wijsgeeren en kunstenaars. Een enkele, zooals die van de godsdienststichters Confucius (500 v. Chr.) of La-otse, zijn tijdgenoot, moge ons wat meer bekend zijn, over het algemeen staan wij geheel vreemd tegenover deze wereld, die ons nog slechts sedert kort meer toegankelijk geworden is. Dit is ongetwijfeld jammer. Want welk een schat van cultuurgoederen zijn hier in den loop der eeuwen niet ontstaan. Reeds bij een oppervlakkig kennismaken van oude Chineesche kunst, met name het versieren en bewerken van allerlei voorwerpen, en de beeldende kunsten: plastiek en schilderkunst, moet de toeschouwer wel getroffen worden door de geheel van het Westen verschillende uitdrukkingswijzen, getuigend van een geheel ander en eigen geestelijk leven, waarvan de expressie toch ook weer, als alle waarachtige kunst, geworteld in een diepe menscheijkheid, voor ons niet onverstaanbaar is.

Onder de middelen, waardoor wij iets van het wezen van het Chineesche volk zullen kunnen begrijpen, verkeert de poezie wel in de minst gunstige omstandigheid. Immers is de materie, waarin ze haar uitdrukking vindt, de taal. En er zullen betrekkelijk weinig Westerlingen zijn, die studie van het Chineesch gemaakt hebben.

Het is hier de plaats niet om dieper in te gaan op het probleem van het vertalen van poezie (dat in strikten zin wel onmogelijk is), maar ieder zal begrijpen, dat er bij het vertalen veel, niet alleen van de oorspronkelijke, maar ook van de juist karakteristieke schoonheid verloren gaat. Zoo maakt b.v. volgens kenners het Chineesch van geheel andere poëtisch-technische middelen gebruik dan de Europeesche talen, ja zelfs het sierlijke en kunstig gepenseelde schrift moet in deze poezie een factor van belangrijke aesthetische beteekenis zijn.

We moeten dus nimmer uit het oog verliezen, dat de *vertalingen* van Chineesche poezie, die voor ons per slot het eenigste middel zijn om haar te leeren kennen, ons slechts een zeer vaag beeld geven van de oorspronkelijke schoonheid. En vooral dienen we te vragen, wat de bedoeling is van de bundels, die ons als vertalingen van Chineesche poezie voorgezet worden. Want dikwijls grijpt de dichter-vertaler slechts Chineesche motieven aan om daarmee Hollandsche, n.l. uit zijn eigen gevoelsleven voortkomende verzen, te schrijven. Een voorbeeld hiervan is, in vele van zijn gedichten, Jan H. Eekhout, die eenige bundels met deze soort gedichten deed verschijnen. Ik bedoel niet, dat dit af te keuren zou zijn (want het gebruiken van elders gevonden motieven vindt men bij dichters van alle tijden), maar wel, dat men voorzichtig moet zijn met daarop conclusies omtrent het oorspronkelijk werk te bouwen.

Het is begrijpelijk, dat men in de Chineesche poezie nergens de hoogten en diepten van een min of meer christelijke kunst aantreft, zooals die in onze Westersche beschaving ons door verschillende kunstenaars in verschillende tijden en landen geschonken werd. Maar anderzijds zal toch ieder kunstgevoelige getroffen worden door het rijke scala van gevoels- en gedachten-

OPGANG

„Beken stroomen fonkelend naar zee”

Houtsnede Hans Beers

OPGANG

elementen, die hem aanspreken als iets van zichzelf en anderen, van de menselijke ziel dus. En dit is ook zeker een bewijs van de grootheid en waarde dezer poezie.

Valt ons dit reeds na lezing van enkele gedichten in het oog, bij nader kennismaken bemerken we een andere eigenschap, n.l. de enorme ouderdom dezer poezie.

De nederlandsche student, die de literatuur van zijn vaderland tot studiedoel heeft gekozen, zal zijn Chineesche collega zeker niet behoeven te benijden. Immers, duiken bij ons pas in de 13e eeuw na Chr. de eerste namen en werken uit de ondoordringbaar grijze nevel der vergane eeuwen op, in China dateert men de eerste sporen van letterkundige beschaving omstreeks 4000 vóór Chr., terwijl, om enkele feiten te noemen, in 2697 voor Chr. het eerste Chineesche schrift werd uitgevonden en het oudste, nog bekend gebleven gedicht, het z.g. „Volkslied der Heirwegen” (waarvan de auteur een keizer was), dateert van ± 2800 v. Chr.

Hoewel de reeds genoemde Confucius het meest bekend is als wijsgeer, is hij toch ook als dichter niet zonder beteekenis. Door hem is n.l. de oudste verzameling gedichten, het „Boek der Verzen” samengesteld; de Chineesche geleerden zijn het er echter niet over eens, in hoeverre zijn eigen werkzaamheid hierbij gegaan is; vermoedelijk heeft hij meer gedaan, dan eenvoudig een aantal oudere gedichten bijeenbrengen.

Als voorbeeld geef ik hier uit deze bloemlezing de vertaling van een gedicht, dat wellicht door hemzelf geschreven werd; het geeft blijk van een zekere berusting en een vergankelijkheidsbesef bij de beschouwing van stralend leven en de daarop onvermijdbaar volgende dood.

LENTE.

Weer is het daglicht na den winter wit
en bloeien bloemen wild en heerlijk open.
de zon gaat 's morgens rood en brandend op
en rood is z' als haar kring weer is doorloopen.

De beken stroomen fonkelend naar zee.
de tijden worden nieuw en vruchtbaar en de
dagen geven bloem en zaad; helder ruischt
de rivier, waar ze een nieuw land verkende —

een mensch leeft eens en keert nooit meer terug:
een blad, vluchtig en deinend op de winden —
de som zijns levens is niet anders dan
een zandhoop, waar wat onkruid is te vinden.

Mijn opstel zou tot een boekdeel moeten uitdijen, indien ik ook maar een vogelvlucht over de Chineesche poezie trachtte te geven.

Daarom lijkt het me beter iets over de belangrijkste dichters en hun werk te vertellen.

Voor de poezie van China is de tijd van de T'ang-dynastie (618—907 n. Chr.) wel de beroemdste geweest, de z.g. klassieke periode.

Als meest vermaard poëet wordt algemeen genoemd Li Po of Li T'ai-po, die leefde van 701 tot 762, dus ongeveer ten tijde van Karel Martel en Pippijn de Korte, de grootvader en vader van Karel de Groote.

Reeds op zijn twaalfde jaar schreef hij gedichten. Toen hij twintig was, begonnen zijn omzwervingen, die hem tenslotte aan het keizerlijke hof brachten. Dichters waren hier n.l. geen armoedige eenlingen, zoals in onze

OPGANG

samenleving, maar stonden in hoog aanzien; er waren zelfs keizers en ministers, die zich aan deze kunst wijdden. Helaas echter bleef onzen Li T'ai-po de onstandvastigheid van vorstengunst niet bespaard: na een hofintrige moest hij vluchten en zwierf overal rusteloos rond. Na een opstand werd hij, hoewel onschuldig, verbannen en tenslotte, nadat intusschen zijn gezondheid steeds minder geworden was, overleed hij, teruggekeerd bij zijn familie, op 61-jarigen leeftijd.

Later gingen er geruchten, dat hij op een avond, toen hij zich de wijn wat al te goed had laten smaken, het spiegelbeeld van de maan in het meer wilde grijpen en aldus verdronk.

Het volk echter, dat hem hoog vereerde (nog thans worden zijn liederen gezongen), verfraaide dit tot de volgende legende:

Toen Li Po op een schoone maannacht op een schip bij een glas wijn zat te droomen, hoorde hij plotseling een hemelsche muziek ruischen. Een schare dolfijnen omringde het schip en uit zee kwamen twee hemelsche geesten aanzweven, die hem uitnoodigden mee te gaan naar het oord der zaligen. Op den rug van een der dolfijnen is toen de dichter weggedragen, totdat hij, onder het wegsterven der bovenaardsche tonen, aan de horizon en uit het gezicht verdwenen was. Evenals in het soortgelijke verhaal van den Griekschen zanger Arion blijkt hieruit de groote indruk, die zijn naam en werk op de volksverbeelding gemaakt hebben. Maar het praatje omtrent zijn werkelijke dood berust geheel op een verzinsel. Al blijkt uit zijn verzen, dat hij van een goed glas wijn niet afkeerig was, daarom is hij toch nog niet een dronkaard geweest.

Hij was een dichter, die alle vreugden en droefheid des levens gekend heeft: liefde, ballingschap, oorlogsverschrikking en vriendschap, van dit alles vinden we de weerklank in zijn verzen.

Het eigenaardige is, dat hij hierin een bijna Europeesche mentaliteit toont en soms doet denken aan de Duitsche romantici of de Fransche poets maudits. Sommigen meenen, dat de oorzaak daarvan gezocht moet worden in het feit, dat hij Russisch bloed in de aderen zou gehad hebben en dus eigenlijk geen zuiver Chineesche poezie kon schrijven.

Om eenig idee van zijn werk te geven, mogen hier enkele vertalingen daarvan volgen.

DE GEHEIMZINNIGE FLUIT.

De avond geurde in de roode bloesems
bedwelmend uit het vochtig donkere gras.
ik hoorde, op het deinen van den wind,
een verre fluit, een helder, glanzend lied.

toen sneed ik langzaam van een wilgenstruik
een smalle tak, en mijn lied zwierf roepend,
een antwoord gevend, door den stillen nacht.

dien avond hoorden, toen de aarde sliep,
de vogels een lied in hun eigen taal.

Behalve door enkele Chineesche geleerden, wordt ook door vele vertalers, zooals in Duitschland b.v. door Klabund en Bethge *), de meening gesuggereerd, dat

*) Van Hans Bethge gaf Hélène Swarth een soms niet al te geslaagde Hollandsche vertaling, getiteld: „De Chineesche fluit.”

Li Po eigenlijk een dronkaard was, die zijn verdriet in een roes trachtte weg te drinken. Zoo vinden we bij Jan H. Eekhout deze vertaling in zijn bundel „Jaspis en Jade“:

OPGANG

LIEDJE OP DE RIVIER.

Mijn boot is van 't schoonste eboniet;
Als straks mijn fluit fijn weerklinkt
Zullen dansen mijn vingren over gaatjes van goud.

Heel het leven wordt lied
Nu mijn droefnis verdrinkt
In paarlenden wijn, koel en oud.

O, geef mij slechts wijn,
Een sierlijke boot,
Een fluit — en een meisje bij tijden. —
Dan maak ik mijn leven verrukkelijk groot
En zal nimmer de goden benijden.

Van de gruwel van den oorlog geeft de dichter in de volgende verzen (vertaling Jan H. Eekhout) een aangrijpend beeld:

OORLOGSVLOEK.

Waar een spookmager paard in de korstige sneeuw als een zwijn naar
voedsel wroet,
Daar hebben drie legers hun verdoemlijken trots met drie nederlagen geboet.

Er is ergens een rosse woestijn ontbloeid tot een welige beenderenwei:
Hier schreeuwden tienduizend stijfkoppige kerels hun vreemdschrille doodsgeschrei.

En een boomengroep weet ik, met ingewanden als met guirlanden getooid:
Het geraaft' in de takken tiert rauw, dat het thans het landschap zoo mild
heeft vermooid.

Nog praat ginds een sierlijk paleis, welks trappen met lijken bont zijn bevekt:
Dat de doode generaal nu maar ziet hoe hij zijn dood volk tot waakzaamheid
wekt.

Vervloekt zij de krijg. Vervloekt het uur, dat de wapenen wirrelend woen.
De wijze heeft met het noodlottige zwaard, met de zothed des krijgs niet
van doen.

Wanneer de wijze in één gierigen greep naar de gulzige wapenen grijpt,
Dan is 't wijl de wereld verwelkt en de Dood haar slechts tot nieuw leven rijpt.

Na dit beeld van verschrikking, dat geschreven zou kunnen zijn met het oog op het China van tegenwoordig, wil ik nog deze kleine zuivere strofe voor u afschrijven (vert. Eekhout):

HET TAN-YANG-MEER.

Een schildpad kuiert op een lotosblad.
In het binnenst van een rietbloem, kleine schat,
Een vogel rust. Een meisje roeit een bootje,
Haar liedje volgt den loop van 't waterpad.

Minstens even beroemd, maar in het Westen niet zoo goed bekend, was Toe Foe (712—770), naar sommigen meenen, een dichter van veel meer

OPGANG

Chineesch karakter dan Li Po. Ook hij had een wisselvallig leven, maar nog minder gelukkig dan deze. Toen hij na veel moeite, en ondanks tegenwerking van allerlei autoriteiten, de keizerlijke gunst deelachtig geworden was, keerde hij naar huis terug en vond zijn jongste zoon doodgehongerd. Intusschen werd zijn keizerlijke beschermer bij een revolutie verdreven. Zwerftochten, honger en oorlog waren verder zijn stage metgezellen. Slechts enkele jaren vond hij onderdak en rust bij vrienden, maar toen deze alle gestorven waren en hij zijn geboorteland nog eens wilde terugzien, stierf hij onderweg, verenzaamd en verkommerd.

Hij heeft niet die gebrokenheid van leven, waarin vreugde en bitterheid tot zulk een diepe melancholie kunnen leiden, als bij Li Po. Zijn groote verdienste ligt meer in het beschrijven van zijn omgeving en van de ellende van zijn tijd. Ook zijn invloed schijnt tot zelfs bij de dichters van dezen tijd te duren. Jan Eekhout vertaalde van hem het volgende gedicht:

TERUG IN HET DORP KI-ANG.

Wat hoenders kaaklen. De hofpoort knarst.
Bezoek. Een rij staakmaagre grijzen.
Ze brengen wijn. Hun blik doolt verward.
Men wil den vreemdeling eer bewijzen.

Hun haar werd in den sterloozen tijd
Van één nacht sneeuw wit. Zij jongleeren met hun koppen.
Merk, hoe zij onraad instee van een lieve herin'ring oproepen.
In een bliksemstraal siddert zelfs de eeuwigheid.

Ik kom van heel ver. Van den dood. 'k Heb het loeien gehoord
Van vlammende dorpen. In den wijngaard ligt stervend
De wijngaardenier. Monsterlijke vogels zijn zwervend
Laag aan de aarde, broeiende op onheil en moord.

Op de torens zwijgt het gebed. Het is als had God
De heilige hoogten verlaten. — 'k Zag krijgers zich kermende wenden
In de walmende moer, tot plots, hen een toomlooze stortbeek berénde,
Wier waatren meedoogend zich sloten over hun waanzinnig lot.

Gij goede liën: dank voor uw slechten wijn.
Ik zing. 'k Zie ginder een zwaluw scheren.....
Zij luistren. Dan hoor 'k hoe zij 't lied mee probeeren,
Maar hun stem wordt verscheurd door pijn.

Zooals het gewoonlijk gaat worden de andere dichters van dien tijd naast zulke grooten min of meer vergeten. Dat echter ook zij voorbeelden van de bloei van deze T'ang-periode zijn, bewijst het volgende gedicht van den dichter-schilder Wang Wei, waarin we weer iets van het fijne gevoel voor de natuur aantreffen, dat voor de Chineesche poezie zoo karakteristiek is en alleen ontstaan kan door een innig samenleven met wolken en winden, met heel het rijke landschap van bergen, weiden en rivieren.

AFSCHEID.

Ik steeg van 't paard en reikte hem den beker
ten afscheidsdronk, en vroeg hem toen waarheen
en ook, waarom hij wegging. En hij sprak
met sombre stem: „mijn vriend, ik zocht in deze
wereld meer dan ik er ooit vinden kon —

OPGANG

waarom ik ga? ik trek de bergen in,
en zoek de rust voor mijn verzworven hart.
nooit zal ik dolen meer op lange tochten.
moe is mijn bloed en moe zijn mijne handen.
de dagen zijn hetzelfde overal,
en eeuwig, eeuwig zijn de witte wolken.....”

Het is opvallend, hoe vaak in deze poezie het dichten een schilderen met woorden is. Beschrijvingen, waaruit een onuitputtelijke liefde voor de natuur spreekt, komen we herhaaldelijk tegen.

Schilder en dichter zien het niet als hun voornaamste taak van en over zichzelf te spreken, maar ze willen slechts instrument zijn; zij leggen er zich op toe om door oneindige verfijningen en nuanceeringen hun objecten zoo goed mogelijk te laten spreken. Zij gebruiken ze niet als symbolen voor eigen gevoelens, maar omgekeerd, deze eigen gevoelens om de dingen te laten spreken.

Duidelijk zien we dit b.v. in het volgende gedicht van Kwang Tsi (wiens levenstijd geheel onbekend is), waar de dichter zich zoozeer vereenzelvigd met een wilgetak en zijn geliefde met een door den stroom meegevoerd blad, dat er een verwisseling ontstaat, waarin beide elkaars symbool worden.

HET BLAD OP HET WATER.

De wind heeft een triest wijsje geneurd.
Toen is een jong wilgenblad
Van zijn tak gescheurd.

Ik zag ontroerd
Hoe het mysterieuze teekens
Schreef in de lucht.

Het heeft het water geraakt
Zonder gerucht.
En de stroom heeft het weggevoerd.

Ik ben dien wilgentak;
Het blad
Is mijn lief.

O mijn leven
Waar ben je heengedreven?

Ik weet haar naam niet meer.
Hoeveel dagen lig ik reeds hier
Leeg terneer
Aan den oever dier wreede rivier?

Het is of het eeuwen geleden is.
Het blad keert niet weer.
(vert. Eekhout).

Ik moet hier denken aan het schoone verhaal van den Chinees, die, gehuld in zijn gebloemd zijden gewaad, op een warmen zomerdag tusschen gras en bloemen insluimerde en droomde een vlinder te zijn. Toen hij ontwaakte leefde hij nog zoozeer in zijn droom, dat hij niet wist, of hij een vlinder was,

OPGANG

die droomde een mensch te zijn, of een mensch, die dacht dat hij als een vlinder in het gras neergestreken was.

Hetzelfde vinden we in de bekende anecdote van den Chineeschen schilder, die dagen en dagen schilderde aan een berglandschap. Hij ging daarin zoozeer op, dat hij tenslotte palet en penseelen wegwierp, zijn schilderij binnestapte, en in verrukking het landschap doorwandelde, totdat hij achter de heuvelen uit het gezicht verdwenen was. Dit verwisselen van droom en werkelijkheid, waarvan gemakkelijk nog vele voorbeelden uit Chineesche gedichten bij te brengen zouden zijn, geven een groote en geheel eigenaardige bekoring aan deze kunst.

Men zou echter verkeerd doen dergelijke verfijningen en een zuiver aesthetisch vakmanschap *alleen* als het wezen en kenmerk der Chineesche poezie te beschouwen, al vinden we ze ook op min of meer volmaakte wijze bij zoo goed als alle dichters na Li Po. En dat dit niet door een Westersche bril gezien is (welk gevaar natuurlijk steeds moeilijk te ontkomen blijft), bewijzen de opmerkingen van Chineesche literatoren zelf, als zij meenen, dat de poezie der laatste eeuwen eigenlijk teert op de vroegere, en grootendeels niet anders dan navolging of verfijning daarvan is. Ook de literaire bloei tijdens de (latere) Ming-dynastie (1368—1667) doet aan het bovenstaande niets af, daar zij voornamelijk betrekking heeft op het proza en drama.

In deze enkele bladzijden hoop ik den lezers iets medegedeeld te hebben van een dichtkunst, wier schoonheid aan zeer velen onbekend is, hoewel thans ook in ons land eenige belangstelling ervoor aan het ontstaan is. En indien iemand zich meer met de ziel dezer gedichten vertrouwd wenscht te maken, dan verzuime hij daarbij vooral niet de prenten en zijdeschilderingen van het oude China te beschouwen; zij immers completeeren de kennis van de mentaliteit, die achter al deze uitingen leeft.

N.B. De vertalingen der gedichten zijn, voorzoover niet anders vermeld, van den schrijver. G. K.

* * Christelijke Letterkunde.

Roel Houwink zegt over de mogelijkheid van een christelijke letterkunde het volgende:

„De mogelijkheid eener christelijke letterkunde wortelt voor een ieder onzer in zijn persoonlijk geloofsleven. En zoolang deze mogelijkheid niet in velen onzer werkelijkheid geworden is, zullen wij verstandig doen niet anders dan met groote nuchterheid en onder stevig voorbehoud van een christelijke letterkunde te spreken. Wij kunnen haar maken noch propageeren door conferenties noch door tijdschriften.”

Volkomen waar en toch bevredigt dit ons niet. Want dit komt neer voor ieder op een persoonlijk geloofsleven en in dit opzicht worden we zoo langzamerhand erg benauwd voor lijdelijkheid. Men kan zeggen: dat persoonlijk geloofsleven moet ons geschonken worden. We kunnen er niets toe of af doen. Wij stemmen dit toe, maar we voegen er bij: Dit is de ééne zijde van de zaak.

Er is nog een andere. De Heiland spreekt van *zoeken* en *kloppen*. Vergeten we dit in onzen tijd niet teveel? En is het ook niet waar, dat menigeen uit onverschilligheid en gemakkelijheid er maar toe komt, om te zeggen: Nu ja, ik kan er toch niets aan doen?

K.